

ИЛ. Р. БЛЪСКОВЪ

ИЗБРАНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

ТОМЪ I

СЪ УВОДЪ, БЕЛЕЖКИ И ПОДЪ УРЕДБАТА НА

ИВАНЪ БОГДАНОВЪ

ХЕМУСЪ

А. Д. ЗА КНИГОПЕЧАТАНЕ И ИЗДАТЕЛСТВО — СОФИЯ

1940

Вземи Петре тазъ китка,
Сѣ на челото си я носи,
Кога си на пжтъ идешъ.
До срѣдъ пжтя стигнешъ,
Като си за мене наумишъ,
Ти си китката погледни
Ако е китка весела;
Весела не извѣнала.
Значи, че съмъ и азъ весела;
Ако ли китката повѣне, —
Ти вече мисли за мене".
Не се е минало много,
Татаритѣ село бастисватъ,
Хубава Станка заробватъ.

РАЗКАЗИ

СТОЕНЧО

Разказъ изъ българския новъ свободенъ животъ

I

Селцето е малко, па и бедно; срѣдъ селцето дюкенче, а въ дюкенчето Стоенчо и масторѣтъ му Вълчинъ. Времето е зимно; снѣгъ до колѣне; ужъ слънце, па то такъвъ студъ, щото да плюешъ ще замръзне, дори и дѣдовото Дапчево магаре, новина която бѣ за селенитѣ на дневенъ редъ, излѣзло на припекъ, край селския плетищикъ, тамъ се и озжило. Вънъ по пжтищата жива душа нѣма; всѣки у дома си, край натръшкания огънь. Па и Стоенчо и масторѣтъ му се сгугушили въ дюкенчето си и работятъ ли, работятъ. Срѣдъ дюкенчето е високо подче, на подчето две оскубани кожи въ видъ на постелки, на срѣдъ мангалче отъ сурова глина съ три крачета, въ мангалчето мъжди мания¹⁾, коя бѣ трампилъ²⁾ Вълчинъ съ селски брадваръ — крина мания за ока вино. Отъ едната страна на мангалчето на една кожа е Стоенчо, сѣдналъ плоско, подвилъ кучката подъ колѣното си, закачилъ едни дебели селски потури и, възъртъ, възъртъ, възъртъ, блъска иглата да върви. На другата страна е Вълчинъ — Стоенчовъ масторъ,

¹⁾ мания — ситни вжглища, прахъ отъ вжглища

²⁾ трампилъ — замѣнилъ

раздѣналъ топъ аби, разпрострѣлъ ги на тезгяха и, кръцъ, кръцъ, крои, не стои: лапчини, терлици, елечета и проч. Щомъ ржцетъ на Стоенча примръзнѣха и станѣха ледъ-кочанъ, щото да не усѣща и иглата помежду прѣститъ си, ще вземе голѣмитъ габровски ножици, които постоянно пазѣха лѣвото му колѣно, ще поразрови манията въ мангалчето, ще си посгрѣе ржцетъ и пакъ — надѣвай иглата. Навѣнъ тихо, че и въ дюкенчето, като никога, още по-тихо. Само е чулъ Стоенчовътъ мършавъ котакъ, когото той имаше повечето да го топли нощя, свилъ се до мангалчето и мъръ, мъръ, мърълка си.

А дюкенчето, какъ да ви го разправа, да го кажа бордей — не е, а пѣкъ нѣщо като коптъръ — не е. Хамбарътъ на селския чорбаджия е много по-закжтанъ, измазанъ, широкъ и високъ, отъ колкото Вълчиновото дюкенче. Забравилъ се Стоенчо и си вдѣналъ дългъ конецъ, проточи го и, тупъ! ржката му у тавана. Затрѣба на масторътъ му да вземе гайтанъ отъ полицата, протегне се и, безъ да става, стигна и снесе гайтанътъ. Задрѣме Стоенчо презъ дългитъ зимни нощи, презъ които масторътъ му по първи пѣтли го дигаше на работа, заклюма Стоенчо надъ работата, изтърве иглата, простре масторътъ му кракътъ си, бутне го, и Стоенчо се уеккри¹⁾ и зашура да търси иглата. Долу по земята мокрота, влага, дори и нѣкжде разлоквено, кой отъ де доди съ снѣжни цървули, срѣдъ дюкенчето ще ги отърси. Стока изъ дюкенътъ, сума: до вратата една кофа катранъ, на една пейка направена отъ дебела липова дъска, наредени две и половина вети зюмбюлчета²⁾, въ едното 3—4

¹⁾ уеккри — свѣсти, опомни

²⁾ по-правилно зимбилчета, отъ зимбилъ — плетена отъ сазъ торба

калъпчета черъ сапунъ, въ другото грудa горчивъ сакъзъ и книга съ ока тамиянъ, а въ третото ока пейниръ шекери¹⁾. По-нататкъ два камъка соль, а надъ всички тия висятъ окачени у тавана нѣколко глави черни конци, нѣколко гангалки гайтанъ и нѣколко връзки чаржкъ баа. Долу подъ пейката се умърлуша цѣлъ бинликъ съ дървено масло и пълно тенекъ съ газъ. Таткъ въ дъното на дюкенчето сж натрупани нѣколко вонещи кожи, купени трампо-сани; отдолу подъ тѣхъ се подава торба брашно, сакуля малай²⁾, и нѣколко пити сухъ черенъ хлѣбъ. Но въпрочемъ тѣзи последнитъ не сж за продане, тѣ служатъ за провизия на мастора и чирака. Освенъ тѣхъ, върху една дъсчица е утоморено³⁾ мешле сирене, кое, когато трѣба да се посблажатъ работницитъ, изтърсятъ нѣколко грудки или въ попарата или въ качамака, или пѣкъ на нѣкое габровско дървено талерче, замъ⁴⁾ да си топнатъ съ хлѣбецъ. Но и то, тодко бѣ тлъсто, щото кога какъ надигнѣше Стоенчо мешлето, вжтре сиренето дрънчеше като орѣхи въ кошница. А тамъ въ кюшето въ тъмнината е полегнато доста голѣмичко винено варелче. Азъ забравихъ да ви кажа, че на една край на пейката на видно мѣсто стърчеше и цѣлъ бинликъ съ ракия. А защо ли Стоенчовътъ господарь държеше ракията си тѣй на гледно мѣсто, а виното тамъ смушкано въ дъното на дюкенчето?

Доди дѣдо Дапчо и попита: — Имате ли вино?

— Имаме, отговаря Вълчинъ, но е малко киселичко, и натоци отъ варелчето.

¹⁾ пейниръ шекери — видъ бонбони

²⁾ сакуля малай — торба съ царевично брашно

³⁾ утоморено — завалено

⁴⁾ замъ — за да

Доди баба попадия и попита: — Имате ли оцетъ?

— Имаме, отговаря Стоенчовъ масторъ, но е малко слабичъкъ, и иди наточи пакъ отъ сжщото варелче.

Всрѣдъ тая тишина, хлопна се дюкенскитѣ врата, и ето ти го дѣдо Дапчо съ снѣжени цървули хлѣтна вжтре и тупъ, тупъ, тупъ; затърся цървулитѣ си всрѣдъ дюкения.

— Глава да ти е жива, му каза Вълчинъ.

— Защо? пита дѣдо Дапчо.

— Защото ти умрѣло добичето.

— Магарето, що не кажешъ? Бе холанъ¹⁾ гарги го яли магарето, то азъ прежалихъ, ами тази нощъ нали влѣзли вълци, кучета да ги ядатъ, въ играку²⁾ че ми удавили три отъ найхубавитѣ овце?!

— Тяхъ бей! се разтяхка и Вълчинъ съ лицемѣрно състрадание, а въ себе си думаше: ще трампосваме пакъ кожи.

— И тяхкахъ се, и праскахъ се, нафиле³⁾, ималъ съмъ ексикликъ⁴⁾.

— Ехъ, ти да си живъ, дѣдо Допчо, то дето щѣло да доди на главата ти, дошло на имането ти. Овцетѣ тебе не купуватъ, ти тѣхъ ще купишъ. Здраве да е. Ами кожитѣ имъ оцѣлѣли ли сж?

— Какво ти оцѣлѣли, то душманина му майни, направилъ и кожитѣ имъ на решето. Ами ти мене защо ме не питашъ защо додохъ?

— Кажи дѣдо Дапчо.

¹⁾ Холанъ — зв. п. отъ огланъ, момче — синко; образно: ама че си; ихъ пѣкъ и ти и пр.

²⁾ Правилно егрекъ — лѣтна кошара на полето за овце.

³⁾ Нафиле — напраздно.

⁴⁾ Ексикликъ — недостигъ, загуба.

— Додохъ да те повикамъ да додишъ, да ми помогнишъ да ги одеремъ, че азъ здрави, съдрани пакъ на тебе ще ги дамъ. Отъ имането му хаиръ¹⁾ не видѣхъ, че отъ кожитѣ ли. Тамъ вино, ракия, соль, сапунъ ще ми давашъ, ще се разплатимъ, хайде.

— Бива, отговори Вълчинъ.

— Но чакай по-напредъ да се почерпимъ, каза дѣдо Дапчо. Я стани ти, Стоенчо, че наточи половинъ ока вино, блѣсни му шепа черенъ пиперъ, мрѣдни го тамъ въ мангалчето да му се посчули крачеца.

Наточи Стоенчо половинъ ока вино, направи каквото му каза дѣдо Дапчо, взема дѣдо Дапчо половницата надигва я, пепелтъ отъ дѣното ѝ се посипа по брадата му, изцоцва я до капка; отъ устата му, па дори и отъ немитата му отъ чумовото глава, пара се дигна. Поведѣ съ себе си Вълчина и отидоха да дератъ удавенитѣ отъ вълцитѣ овце. Стоенчо остана самъ.

II

Стоенчо бѣше на години около 18—19. Изгледваше на доста питоменъ момъкъ, па и хубавецъ, то би му позавидѣли на хубостъта и самитѣ градски контета, които колкото и да се сглаждатъ, парфумисватъ, туалитизиратъ, помадизиратъ, пакъ не могатъ излѣзе по хубостъ толкова, колкото небрежно вчесания и на две на три умития Стоенча. Очи черни, вежди гжсти, заключени, коса черна като смола, лице топарлачесто, червендалесто, то да го цапнешъ отъ едната страна, отъ другата кръвъ ще пустне; само на ржцетѣ и краката му не дейте се вгледва. Зна-

¹⁾ Хаиръ — добро, добрина, благо, благодать.

еше да чете и пише; малко бѣше следвалъ той въ училище, но постоянното му занимание съ книгата бѣ го упражнило на много по-хубаво четмо, на много по-хубаво писмо отъ колкото когато бѣ излѣзълъ изъ училището. Салтъ¹⁾ гледаше кога ще остане самъ и да се долови или за книгата или за перото. Не бѣше твърде сурово²⁾ момче, господарьтъ му въ 2 години вжтре бѣ го изпекълъ, и на работа, и на смѣтки, и на вземане-даване.

Стоенчо бѣше и такова момче, което, както казватъ, отъ свѣта хаберъ³⁾ нѣмаше: какво става вънъ отъ селото му, какво правятъ другитѣ хора, неговитѣ врѣстници, другари, той за това нищо не знаеше, но отъ де ще знае, кога господарьтъ му отъ тукъ до тамъ го не пропускаше? Вълчинъ бѣше хитъръ; като Стоенча момче днесъ би било, ако не друго, то поне единъ селски писарь, за които, толко голѣма нужда имаха селата, да отпустне Стоенча малко на вънъ, то я би се завърналъ, я не.

— А защо не пустишъ Стоенча да се поразтъртри малко баремъ⁴⁾ изъ село, я какви сватби, зимни сѣдѣнки ставатъ, а ти го държишъ като въ кафезъ, пустни го, и той е момъкъ, нека му се порадватъ момитѣ и той на тѣхъ, говорѣше Дапчо на Вълчина. А дѣдо Дапчо имаше внука — мома, та гледаше да се засвати съ Вълчина.

— Не бива, той като ходи много, главата му брѣмбари набира. „Вързанъ попъ мирно село“ отговарѣше Вълчинъ.

И наистина, додѣше недѣля, особно зименъ день, селото екваше отъ гайди, хора, провиква-

¹⁾ Салтъ — само.

²⁾ Сурово — въ см. неопитно.

³⁾ Хаберъ — вѣсть, известие, понятие.

⁴⁾ Баремъ — поне.

ния, сватби; презъ цѣли, дълги, зимни нощи се продължаваха сѣдѣнки, кикотни отъ селскитѣ разцапани моми; кавали, свирки, брѣмчеха дори въ ушитѣ на Стоенча, но той си кротуваше въ дюкенчето. Кой знае, и отъ това може да е билъ той тѣй здравенякъ и, както по-горе казахме, хубавецъ, понеже не бѣ нравствено похабенъ. Безчиниятъ животъ, развратътъ, безумнитѣ влюбвания, ние знаемъ, че всички тия, топятъ тѣлото. Стегне се душата на Стоенча, викне, та запѣй нѣкоя стара пѣсенъ, и му олекне. А гласътъ му бѣше ясенъ, като звѣнецъ, такъвъ гласъ нѣмаше и у дѣдо Дапчовата внука — мома, която често разтаралесваха¹⁾ селскитѣ хайдамаци²⁾ — момци.

Добра садинка³⁾ бѣше Стоенчо, и можеше отъ него да стане добъръ, честенъ, полезенъ селенинъ било, гражданинъ било, но изкушенията, които идатъ заедно съ единъ новъ свободенъ животъ, изкушенията, каквито бѣха следъ освобождението ни въ годинитѣ 1879—80—81, биватъ толкова силни и съблазнителни, срещу които само човѣкъ въздърженъ, благоразуменъ, може да противустои. Хора като насъ, невидѣли пари, жълтици, заведнѣжъ имъ се засипваха съ шепа; не видѣли жени, то видѣха заведнѣжъ такива мръсници, които нахлуваха отъ Влашко, отъ Нѣмско, да имъ заливатъ вино, ракия, да ги отдѣлятъ отъ мирния, благословенъ домашенъ животъ, най-после, до вчера какво е нѣщо свобода, нито сж знаели, нито зазнаели, (чюнки⁴⁾ днесъ, като я имаме разбираме и, знаемъ какъ да се управляваме съ нея!) че такива хора не се забра-

¹⁾ Разтаралесваха — преследваха, задирѣха.

²⁾ Хайдамакъ — бездѣльникъ, грабитель, скитникъ.

³⁾ Садинка — растение; преносно: добъръ видъ, екземпляръ.

⁴⁾ Чюнки — понеже.

вятъ, непослободняватъ, ами какво правятъ?!
Презъ тия изкушения, презъ тая стърга,
трѣбаше да мине и Стоенчо.

III

Въ първитѣ години, следъ войната, който
можа да си отвори очитѣ, и който умей да се
командари¹⁾, удари келипиря²⁾. Но не всѣки знае
да се възползува. Разумнитѣ, тѣзи които си ми-
слѣха за бждещето и знаеха да се управляватъ,
разбира се честно, тѣ сж днесъ бая³⁾ на редъ
хора, а тѣзи, които си мислѣха, че Дунавътъ сѣ
медъ ще тече, и че рускитѣ рубли и полове⁴⁾
за винаги се тѣй щатъ се пренасятъ съ кола отъ
Русия въ нашенско, а по това я караха на акжн-
тия⁵⁾, тѣ сж днесъ много по-злочести отъ кол-
кото бѣха по-преди. Спечеленото имъ, отъ дето
дошло, тамъ отишло.

Въ тия присно⁶⁾ блаженни и вѣчнопаветни
години не малко сполучиха и селскитѣ писари.
Азъ знаа вчерашни хлапища, които преди вой-
ната само за единъ хлѣбъ сж слугували, и ко-
ито като знаеха криво-лѣво да позаписватъ,
сполучиха такива слѣпи случаи, щото и тѣ сами
се не вѣрваха, тѣ ли сж, или не сж.

Има писари, които 7000, 8000, 10,000 гроша
не аресваха за година. На много мѣста тѣ ка-
питали завързаха, кжщя, нивя прикупиха, и днесъ
сж чифликъ-сайбии⁷⁾. Но Богъ съ тѣхъ, кой имъ

¹⁾ командари — нагласява, настанява.

²⁾ келипиръ — нѣщо добито на долна цена, даромъ,
случайно.

³⁾ бая — твърде, доста, не малко.

⁴⁾ руска златна монета отъ 10 рубли = на империялъ.

⁵⁾ акжнтія — провала, разсипия; бързей, течение.

⁶⁾ присно — вѣчно.

⁷⁾ господари на чифликъ.

завижда, война е туй, единъ пада, други става,
праведно ли сж спечелили, неправедно ли, кой
ще търси, нека имъ честито. Но колкома, кол-
кома млади се изпоразвалиха въ тоя боллукъ¹⁾
на пари! Виното, ракията, конякътъ, амерътъ,
комарътъ, най-после и най-пагубното за младежа
— публичнитѣ домове, измъкнаха полекичка изъ
кеситѣ имъ жълтитѣ полове, изсмукаха тѣхнитѣ
млади тѣлесни жизнени сили, и неусѣтиха кога
златно време за тѣхъ утече; и наедно съ вре-
мето и тѣхната младина, тѣхното здраве и тѣх-
налата минала що-годе честъ! . .

Дончо бѣше училищенъ другаръ на Стоенча;
отдавна бѣха се тѣ раздѣлили, даже и позабра-
вили. Дончо, преди войната бѣше слуга сжщо
въ единъ селски дюкенъ, който не бѣше толко
много пѣленъ съ стока, колкото бѣ пѣленъ Стоен-
човиятъ. Но следъ освобождението ни, на Донча
проработи честъта: първо селски писаръ, после
секретаръ при градския съветъ, по това арзу-
халджия²⁾ и най-сетне башъ адвокатъ. Ехъ, че и
за адвокатитѣ слѣпо ли имаше по тѣхъ години!

Въ тоя день, когато бѣ останалъ Стоенчо
самъ въ дюкенчето и си прочиташе, изпротупур-
каха кола, но не бѣше проста кола, но файтонъ,
спрѣ се предъ вратата на дюкенчето, ето че слѣзе
отъ него единъ господинъ, който бутна силно
вратата и гордо, гордо влѣзе въ дюкенчето. Безъ
да каже доброутро, ни добъръ день, запита:

— Конякъ имате ли?

— Нѣмаме, отговори Стоенчо.

— Амеръ имате ли?

— Нито го имаме, нито го знаеме какво
нѣщо е.

¹⁾ боллукъ — изобилие.

²⁾ арзухалджия — просбописецъ.

— Чортъ возми¹⁾), ами какъвъ дяволъ па-
зите тука?

— Имаме джибрена ракия.

— Такава селска парцуца не пия азъ, от-
говори гордо непознатиятъ и се тръсна, та седна
на пейката.

И каква голѣма разлика между тия двама
неотколешни другари! Дончо опнатъ съ френски
дрехи, а Стоенчо въ селски абени потурки, абичка.
Дончо обутъ въ дълги лѣскави ботуши, а Стоенчо
въ подпетени хлапари. На Дончовата глава руска
бѣла шапка съ лѣскавъ козиругъ, а Стоенчо съ
кушмичка опасена отъ молцитѣ. На Дончовата
шия колосана яка съ копринена вратовръзка,
а Стоенчо съ разгърдени гърди и гола шия.

Стоенчо още по гласа позна Донча, па и
Дончо може да го е позналъ, но не е искалъ
сега да го познае.

— Бе, Доне, ти ли си бе, хай да те поживи
Господъ, неможахъ заведнѣжъ да те позная; гле-
дамъ, гледамъ, хрътката наша, но чула си про-
мѣнила, каза Стоенчо съ една невинна шега, и
се изсмѣ.

Дончо и да искаше не можеше да укриве.

— Азъ съмъ зеръ, отговори гордо Дончо,
гледай ме, туй съмъ то.

— Гледамъ те бе, ами какъ тѣй, кога тѣй
застигна и хвана да ходишъ съ френски дрехи,
и съ такава кола, азъ те зная и ти бѣше като
мене хъртъ²⁾.

— Че хората не сж като тебе лѣохмани³⁾
да стоятъ въ таквози време да надяватъ хиляди
игли за пара. Ами пари печелятъ, хемъ пари, ха!
не е шега.

¹⁾ чортъ возми — дяволъ да го вземе. (рус.)

²⁾ хъртъ — куче; м. р. отъ хрътка

³⁾ лѣохманъ — дангалакъ, глупакъ, повлеканъ

— Е какво да правя, скопчилъ съмъ се
тука, спазарилъ съмъ се и немога да оставя.
Ще търпя още 5—6 месеца.

— Че кой те е вързалъ бе, гарвано недней,
беки¹⁾ подиръ 5—6 месеца таквозъ слѣпо ще
намѣришъ, каквото се намира днесъ? И азъ имахъ
като тебе масторъ, година стана отъ какъ съмъ
го зарѣзалъ, сега като мина край него, на крака
ми става. Хиляди пѣти съмъ пишманъ²⁾, защо
го не зарѣзахъ още по-отрано; ама пакъ берекетъ
версинъ³⁾! — и за доказателство Дончо бръкна
въ джоба си, та извади една шепа рубли, по-
между които се жълтѣха и нѣколко зърна по-
лове.

— Гледашъ ли? пари е туй, и азъ съмъ ги
спечелилъ тука въ две недѣли. Съ пари, съ пари
си играятъ хората днесъ, диване недно, а не
като тебе да се ровишъ тукъ въ буклука.

— Че като мене човѣкъ, на каква работа
може да се улови, каза Стоенчо, кому очитѣ за-
щѣкаха като видѣ у Дончето съ шепа пари.

— Каква ли? А бе хей тамъ на едно село
писаръ да станешъ, ще вземешъ за година 60—70
пола, а колкото ударишъ отъ невидѣло, то башка⁴⁾.
Отъ мене на тебе умъ толкози. Въ стотѣхъ го-
дини веднѣжъ протича Дунавъ медъ, блазе му,
който се улучи съ лжжица.

— Че знамъ ли азъ какъ да направя, каза
Стоенчо, комуто умѣтъ въ главата му се вече
разнебити.

— Както щешъ, азъ ти вечъ казахъ, ако
искашъ да станешъ като менъ, хичъ⁵⁾ не стой,

¹⁾ беки, белки, белкимъ — негли, може би.

²⁾ пишманъ — разкайвамъ се — разкаянъ

³⁾ благодаря

⁴⁾ башка — отдѣлно

⁵⁾ хичъ — никакъ

единъ часъ напредъ; хемъ¹⁾ пари ще спечелишъ, хемъ ще си свободенъ, самъ си ще си налагашъ калпака, хемъ...

— Мълчъ! че иди масторътъ ми, каза Стоенчо уплашенъ.

Вълчинъ влѣзе въ кръчмата съ дѣдо Дапча, който мѣкнѣше подире си три сурови овчи кожи, и ги трѣсна срѣдъ дюкения.

— Скоро, Стоенчо, да посолишъ тия кожи, заповѣда Вълчинъ.

Донето гледаше на Стоенча, който се залови да се кашуля²⁾ съ кървавитѣ кожи, поглеждаше го, и като да искаше съ погледъ да му кажи — хей диване, диване!

Стана Дончо и трасъ, трусь, качи се на файтона си и замина.

* * *

Жълтитѣ руски полове, бѣлитѣ сребърни рубли, свободниятъ животъ, развредиха ума на Стоенча. Да бжде вѣренъ на господарѣтъ си, точенъ на условията си, то добро, но я какво каза Донето, че не всѣкога протича Дунавътъ медъ, не всѣкога се случватъ такива години, и че който си отвори очитѣ по-скоро, той ударя слѣпотата...

На другия день нѣколко пѣтници селени отъ далечно село, отбиха се въ Стоенчовото дюкение да си поотпочинатъ. Помежду други приказки, отвориха дума, че за сегашнитѣ нови уреди³⁾ по селата трѣбало селски писаръ, а не можали да си намѣрятъ, и че да можели да намѣрятъ нѣкое момче, което да имъ записва това, онова, и да имъ прочита предписанията, щѣли

¹⁾ хемъ — съюзъ: и... и...

²⁾ кашуля — занимава

³⁾ уреди — уредби, установления

да му дадатъ добра плата. На Стоенча щръкна наха ушитѣ, той се научи и селото кое е. Загръкна нея ношъ Стоенчо, но не осъмна.

IV

Всрѣдъ селото Ч* отдалечъ се вижда да стърчи една висока вѣлина, горе на върха ѝ се вѣтрѣе единъ дрипелъ, който не е познатъ отъ каква вапсилка¹⁾ е, това е пандера-байрякъ,²⁾ гордостъ на освобождения българинъ-селенинъ. Близу до тая висока вѣрлина се ниши една малка стаичка съ мазъ³⁾ отъ бѣла прѣстъ; вѣнъ, вѣтре тая стаичка е облепена съ правителствени книжа: нѣкои печатани, нѣкои на рѣкописъ, а нѣкои хектографираны, на които повечето писмото имъ е изфирясало⁴⁾. Това е канцеларията на селското общинско Ч* управление, то естѣ кметството. До вратата на стаята е селскиятъ кехая-циганинъ, безъ негово позволение не може, кой да е бжде, да влѣзе въ канцеларията. Вѣтре въ стаята е широка липова дѣска, подпрѣна отдолу съ четири кола, това е маса, която е претоварена съ разни бумажни⁵⁾ надъ нея стои сгушенъ селскиятъ писаръ — Стоенчо. Кой какъ влѣзе въ стаята, трѣба да си снесе калпака и да стои правъ, па и да иска да седне, не може, нѣма де. Писалището на Стоенча е толко голѣмо, щото, като рекълъ онзи, едно магаре да се потърколи срѣдъ него, опашката му ще остане отвѣнъ. Но я питайте Стоенча? За него тая стая е великолепно

¹⁾ Вапсилка — багра, краска, боя.

²⁾ Пандера — байрякъ — знаме.

³⁾ Мазъ — мазилка.

⁴⁾ Изфирясало — извѣтрѣло.

⁵⁾ Бумаги — книжа, документи.

помѣщение: кога е видѣлъ той по-добро, па сетне и почести и проч. и проч. Той сега е не на небето, не на земята. Де е чиракъ да се рече, де е писарь, и писарь на цѣло село, което за много работи у него идѣше да се опитва.

Стоенчо е спазаренъ за селски писарь тъкмо за 50 пола, и да го храни селото. Стоенчо бѣше добъръ и кроткъ момъкъ, още и правъ¹⁾, а на селенитѣ такъвъ човѣкъ имъ трѣба. Да не се худулей²⁾, съ всѣкиго сладко да се сприказва, право да си държи смѣткитѣ, че нека му е халалъ³⁾ щото взема заплата. Въ началото захвалѣше на Стоенча даже и председателя на градския окръженъ съветъ за прилежателнитѣ му смѣтки и за неговото хубаво писмо. Още и господарѣтъ му Вълчинъ, като се научилъ, че Стоенчо за веднѣжъ е получилъ такъвъ чинъ и такава плата, оставилъ на страна сърдитнята и гордо казалъ: — А шикъ олсунъ!⁴⁾ дето излѣзе отъ моитѣ рѣце чиракъ, азъ тѣй го искамъ. Ташъ олсунъ кюпеолу да башъ ярсжнъ!⁵⁾

Ходи Стоенчо прихожда въ ближния градъ, кога заедно съ кмета, пари да внася, кога самъ смѣтки да провѣрѣва, и безъ да се бави, връщаше се въ селската си канцелария на работа. Той не познаваше никого въ града, па и нѣмаше съ никого работа. Добре отиваше Стоенчо. Селенитѣ му гонѣха голѣмъ ихтибаръ⁶⁾, при това и голѣмъ икрамъ⁷⁾ му правѣха. На обѣдъ, на вечеръ

¹⁾ Правъ — справедливъ, праведенъ.

²⁾ Худулей — възгордѣва, носи се на голѣмо.

³⁾ Халалъ — благословено да му е.

⁴⁾ Ашикъ олсунъ — майсторъ да стане; букв. поетъ да бжде (въ работата си).

⁵⁾ Както камъкътъ е камъкъ, така и отъ кучешкия синъ да стане нѣщо.

⁶⁾ ихтибаръ — уважение.

⁷⁾ икрамъ — почитъ.

софра му идѣше, и не тѣй проста, но съ всичкитѣ му хубави ястия: кокошчица, баница, яйчица, мазна каша и проч.

— Ехъ, мамо, роди ме съ честъ, че ме хвърли на боклука. Господъ здраве да дава на Донито, азъ ще му изпратя на Великденъ купешки кравай съ 20 червени яйца, викнѣше Стоенчо вечеръ, когато се обтегнѣше на леглото си и дигнѣше краката си, та ги опрѣше у стената.

V

Нѣкои отъ нашитѣ днесъ градски писари и писарчета, които сж сполучили службицитѣ си при канцелариитѣ на разнитѣ правителствени учреждения и най-повече подъ сѣдебнитѣ ведомства, сж до толкова развалени, развратени, щото е немислимо да се очаква отъ тѣхъ бждещи примѣрни граждани, бждещи благодѣтели, бждещи добри, здрави, бащи-домакини, кжщовници. — Ти си календарджия ми говорѣше веднѣжъ единъ много добъръ патриотъ градски началникъ, комуто е длѣжностъ, особно ношя, да обикаля всичкитѣ подозрителни кюшета въ града, като: кръчми, комарджийници, публичнитѣ домове и проч. — Ти трѣба да направишъ едно особито календарче за днешнитѣ млади.

— А защо, попитахъ го.

— Защото, отговори ми г. началникътъ, твоитѣ календарчета означаватъ само днитѣ, като, напримѣръ година 1880 имала 365 прости дни, а не казвашъ и 365 нощи, за то трѣба да направишъ друго за младитѣ, което да означава само ношитѣ. Честнитѣ, почтенитѣ хора, продължаваше да ми говори началникътъ, гледатъ кога ще се съмне да станатъ, да си идатъ по работата и презъ цѣлъ Божий день трудятъ се и

премислятъ за своя тежъкъ гечинмекъ¹⁾, и щомъ мръкне, гледатъ да се прибератъ у дома си, кой при децата си, кой при баща, при майка; а нѣкои отъ нашитѣ младежи — писарчета, търговчета, гледатъ само кога ще се мръкне и да хайдутуватъ цѣла нощъ, да прахосватъ по своитѣ кучешки кефове това, съ което би нахранили своята стара майка, съ което би спомогнали на свой старъ вече некадърень баща, или да облѣкатъ своитѣ голи братчета. Но не, майкинитѣ синове не само не помислятъ за тия, но и не помислятъ за себе си, за здравето си! . . .

— А знаете ли какъ се изусти въ едно публично мѣсто единъ младъ хлапакъ, който имаше претенциитѣ да се гордѣе, че е ходилъ въ Европа, да се учи, дето баща му го е поддържалъ, доде разсипи търговията си, и днесъ този майчинъ синъ само ходи отъ шантанъ въ шантанъ да хитрува, безъ да се е заловилъ на каква годе работа, а я върти съ: дай буба²⁾ да харча, дай мамо да ямъ.

— А бе, Иванчо, баща ти ходи хорски лозя да копае, за да си извади хлѣба, той вече еклекналъ, ти намѣсто да харчишъ парицитѣ си по кръчми, кафе-шантани, и не знамъ де, защо му не спомагашъ, да не ходи на старо време да се мжчи, защо те е родилъ и отхранилъ?

— Кефъ му е било, че ме е родилъ, да не ме е раждалъ, отговори Иванъ.

Мило е, наистина, човѣку, свидно е особно на добрия българинъ, като погледне на такива то разсипници наши младежи, ще му се по нѣкога да имъ каже две думи, да ги посъветва, но смѣли? Кажй, посъветвай, ако искашъ да чуешъ такива безсрамни отговори, като горния, ако искашъ

¹⁾ гечинмекъ — поминѣкъ, препитание.

²⁾ буба — тате (област.).

да те взематъ на подигравка, на джурджина¹⁾. Но и при такива гюрмюшъ-гечермишъ²⁾ хора, тѣ не приближаватъ, презиратъ ги, мразятъ ги, странятъ отъ тѣхъ като дявола отъ тимиянъ. Даже и отъ своитѣ добри врѣстници, добри благоразумни младежи, които, за добра честъ, имаме ги, не да ги нѣмаме, но щомъ тѣзи добри младежи захванатъ да имъ забелязватъ погрѣшкитѣ, и тѣхъ отбутватъ, накрусватъ и ги отдалечаватъ отъ себе си. Едничкото имъ удоволствие на тѣзи похабени синковци е, да гледатъ, колкото е възможно, повече другари да прекаратъ на ржка, иматъ го още за слава, ако могатъ нѣкой добъръ, честенъ, благонравенъ момъкъ да изгалатятъ.

— Еди кой е малко папиндже³⁾, пакъ има отъ баща му парици, държете да го прекараме на ржка.

— Еди кой е селско будало, ходи въ черква като баба, той е хубава патка, я да го извадимъ и него отъ глава и да си го пооскубимъ, — говорятъ помежду си подобни наши народни младежи, и щомъ имъ се падне такъвъ келепиръ⁴⁾, т. е. момъкъ съ много пари, съ малко умъ, обвиятъ се у него като бръшлянъ⁵⁾ у горско дърво, додето го хубаво ошушкатъ и го направятъ отъ после за хула и присмѣхъ.

Стоенчо, както по-горе видѣхме, идваше, преидваше въ града, но за негова добра честъ,

¹⁾ джурджина — смѣхъ, подбивъ, гавра.

²⁾ гюрмюшъ-гечермишъ — видѣли-патили.

³⁾ папиндже — глупавъ, сбутанъ, гламавъ

⁴⁾ келепиръ — вж. стр. 140. забел. 2

⁵⁾ Бръшлянъ тѣ е едно паразитно растение, прилично на лоза, неговитѣ листа биватъ и зиме зелени, но о което дърво се овие, то дърво безъ друго трѣба да изсъхне, колкото да бжде то голѣмо или силно. (Б. А.)

не му се олучиха, почти година време, подобни драки о които да се окачи.

Човѣкъ, не виждалъ много пари, като му се падне нѣкакъ отъ невидѣло да се види съ сумица, коя не е сънувалъ, той се позабравя и лесно се увлича въ дребни или едри разкошности. Впрочемъ, това не е подадено на българина, защото, забелязвало се е, че той, колкото по-много има, толко повече стиска, но това се забелязва у старитѣ или възрастнитѣ хора, които си иматъ на главата жена и деца, но у младитѣ, на тоя редъ, тая българска черта е рѣдкостъ, а у сегашнитѣ младежи това спестявание, стискание, скѣтване за предни години, сж празни и глупави думи, каточели тѣхната девиза е днесъ спечели, днесъ изяжъ, изпий. Да вземашъ една месечна плата отъ 60—100 лева, а да не се сбиращъ съ другари, да си не поголявашъ, сегизъ-тогизъ, да не се показвашъ галантонъ въ едно дружество, да се обтягашъ, кога какъ ти се каже, че тая вечеръ ще му поголяемъ съ мисирки, пелинъ, вино, ракия, това значи, че ти си дивакъ, живѣешъ марцина¹⁾, карашъ я еничерската, най-сетне, ти не си съ младитѣ, ти си противъ тѣхъ.

У Стоенча въ кемерчето²⁾ му се вече потаяваха около 50—60 полчета, а отъ страни въ джоба му нѣколко гроша дребосъкъ за харчлъкъ, но нѣмаше де да ги харчи.

А нѣкой отъ градскитѣ благонадеждни младежи отдавна бѣха ударили око на него.

— Тая патка трѣба да се пооскуби, тя доста запирошиня въ селото си, я да го прекараме на ржка, говорѣха тѣ.

¹⁾ марцина — напраздно

²⁾ кемерче, умал. отъ кемеръ — кожена или платиена кесия, що се запасва около кръста подъ дрехитѣ

Една вечеръ Стоенчо се реши да остане въ града и да се запознае съ приятели. А де може да се срещне съ приятели, освенъ въ нѣкоя кръчма или кафе. Безъ да знае Стоенчо, вмъкна се въ едно кафе, отгоре на което на вратата имаше надписъ: Народно кафе. Тукъ той завари една куда¹⁾ младежи на ракж кефи²⁾. Нѣкои отъ тѣхъ познаха Стоенча и на часа го заповѣдаха³⁾ да седне при тѣхъ и му сториха мѣсто помежду си. Знати, непознати, тѣ се ржуваха, здрависаха съ Стоенча като всѣки себе си препоръчи. Не се мина много и Стоенчо се отпусна на приказка съ новитѣ си приятели, като че сж били и пребили съ години въ приятелство. И то не е лошево.

— Бе кардашъ⁴⁾, говорѣше откровенниятъ Стоенчо, село, село, сѣ пакъ село, нѣма съ кого да се срещнешъ, да се сприкажешъ и разберешъ; искашъ по нѣкога да похарчишъ нѣкоя пара, да се поразвеселишъ, нѣма де, и нѣма съ кого.

— Е пъкъ тамъ се печелятъ пари, му отговори единъ отъ дружината, лицемѣрно.

— Сполай му, защо да гнѣвя Бога, печели се, и спечелилъ съмъ, берекетъ версинъ⁵⁾.

— Ти, Стоенчо, гледай да се сприятелявашъ, като съ насъ младежи, ние сме отъ интеллигенцията, ти много нѣща има, които не знаешъ, а можешъ отъ насъ да се научишъ много, и да си купишъ нѣщо.

¹⁾ куда — група, купчина

²⁾ ракж-кефи — удоволствие съ ракия

³⁾ заповѣдоха — поканиха

⁴⁾ кардашъ — братъ, брате

⁵⁾ Благодаря.

— Че и азъ то думамъ я, ето днесъ ми искатъ да съставямъ нѣкакви ведомости, протоколи, пакъ азъ не разбирамъ отъ такива работи, е зеръ, какъвъ съмъ билъ до вчера, едно чираче, де ти знаа такива уреди¹⁾, та за то останахъ да се посбера като съ васъ млади и да се науча нѣщо.

А чашкитѣ съ конякъ, амеръ, абсентъ, нѣколко пѣти се изпразниха и напълниха.

— Дивакъ си бе, Стоенчо, му казва единъ, като на шега, на когото очитѣ бѣха захванали да свѣтятъ, не знаешъ какъ да живѣешъ, цѣла година, какъ си живѣлъ тѣй безъ познайници?

— Е по семъ сега²⁾, отговори Стоенчо.

— Тѣй като е тази нощъ за Стоенчовъ хатъръ, ще му поголяемъ. Напълнете чашкитѣ!

— Че отъ този мухабетъ³⁾, отъ това голяние, по-добро бива ли? каза задоволениятъ Стоенчо.

— Ти какво знаешъ? Ние тебъ, тая нощъ, ще те поразведемъ по гости, по приятели, по приятелки, ти не знаешъ още какво има по свѣта.

И Стоенчо се насвѣтка.

Казахъ го, и пакъ го казвамъ, че нѣкои отъ нашитѣ младежи сж развалени, и развалени дори до коститѣ. Излѣзълъ отъ втория или отъ третия класъ, той се има вече за свършенъ. Да говори по Бога, или да споменува Бога, това (благодарение за това и на нѣкои отъ безбожницитѣ наши млади учители), е глупостъ. Кога сж трезвени, пакъ до нейде си ги бива, но щомъ се понапиятъ, то да те догнусѣе, досрамѣе,

¹⁾ Уреди — уредби, установления.

²⁾ Отъ сега нататкъ.

³⁾ Мухабетъ — пиръ, угощение; (тур. миръ, сговоръ; смисълътъ въ нашия езикъ е промѣненъ).

доядѣе, да ги слушашъ. Какво е нѣщо старъ човѣкъ, баща, не искатъ да ги знаятъ за нищо, даже въ лицето имъ се подбиватъ и подгаврятъ. Думи докачителни, колкото щешъ. Богъ, вѣра, срамъ, цѣломждрие, даже и честностъ, сж за тѣхъ думи празни, думи на подбивъ. Такивато и други съблазнителни думи и приказки се изсипаха предъ простодушния Стоенча, а такова едно момче, съ плитка наука, съ плитки убеждения, съ слабъ разсждѣкъ, да се увлѣче, да се изгалати, да се похаби, не е твърде мжчно. Стоенчо го взе за голѣма честъ, дето се бѣ сподобилъ съ почеститѣ на такива младежи: писари, секретари, търговчета, момци и интелигентни. Всичко казано, направено отъ тѣхъ, той го вземаше за чисто сребро. Така биватъ слабитѣ натури. Стоенчо се повлѣче по тѣхъ.

Цѣлата тая нощъ му голяха, и де? — да го кажемъ въ сегашнитѣ времена, не е срамотно — при публичнитѣ. Стоенчо изъ по-преди му доди като срамотно, но като се погледа наоколо си, съ какви лица е, срамътъ му минаваше. При това публичнитѣ трѣба да иматъ тия изкуства, да отсрамятъ срамежливитѣ.

— На годината веднѣжъ е нужно и полезно да става такова пречистивание на мозъка и на кръвта, говорѣха цѣломждритѣ младежи.

Стоенчо скжса пердето.

VII

Стоенчо се завърна въ селото си, но съвсемъ съ разтроенъ мозъкъ. Искаше му се да произнесе въ себе си нѣщо като разкаяние, но злиятъ духъ вече бѣ го обсебилъ. Дене премисля, а ноще сънува: пригодливи приятели, сладки приказки, тъмни улички, скрити кжщички, червени фусти,

черни вежди, привлѣкателни лица, отворени гърди, чорлави коси и проч. и проч. По нѣкога искаше да отмахне отъ себе си тия съблазнителни мисли, но не бѣше въ сила. Искаше, както говори по-словицата, да се посвети, но дяволитѣ го не оставяха. Приятелитѣ му го бѣха напоили съ подсладена татула.

Не бѣше вече Стоенчо като напредѣ. Писалищната му работа, която до наскоро спорѣше, сега захвана да става тежка, много, и често объркана. Стои, пиши, па току скокне отъ стола, удари перото у масата, нарече се за работа въ града, и хади при приятелитѣ си съ повечко харчлъкъ.

Мина се месецъ, минаха се два, отъ Стоенчовѣтъ новъ свободенъ животъ, и току захванаха да се чуватъ изъ селото оплаквания:

— Писарѣтъ взе отъ мене 10 франка, а ги прекаралъ на питанцията (квитанцията) осемъ, азъ я окотурдисахъ¹⁾ въ градъ.

— Азъ зная, че моята давнина е 40 гроша, а той ми взе три рубли, като ми каза, че тѣзи рубли дето имало орли, толкова стрували.

— Преди десетъ дни бѣ ме затѣгналъ за пари, ще ми извади душата, имахъ бѣли меджидие — не бива, каза, тѣ сж турски пари, за бѣлгарска давнина не минуватъ, ако ги дадешъ по 18 гроша ще ги взема, и ще ти ги размѣня съ мои пари. Дадохъ му ги, хайде.

— Онази нощъ дохаждаха при него цигани-джамбази, тѣзи цигани ги зная не сж чиста паница, се трѣба да има нѣкое мушавире²⁾ помежду имъ. Я иматъ ортаклъкъ³⁾ въ крадене на коне,

¹⁾ окотурдисахъ — прочетохъ.

²⁾ мушавире — съгласие, съвѣщание

³⁾ ортаклъкъ — съдружие.

я имъ е далъ питанки (квитанции) за краденъ добитѣкъ.

— Бе и нашиятъ куметъ¹⁾ не ще пати добро, предалъ му е и печатъ, и тефтери, ама аллалемъ²⁾, ще му яде попарата. Така говорѣха помежду си селенитѣ.

И кмета го хвана шипката³⁾.

— Кжде бѣше днесъ, бе Стоенчо? пита кметѣтъ.

— Въ града, да провѣрявамъ смѣтки.

— Ами онзи день какво прави въ града?

— Имаше пари събрани, та ги занесохъ.

— Колко занесе?

— Хиляда гроша.

Отива кметѣтъ тайничката, питва, разпитва, научава се, че Стоенчо по тѣхъ дни, нито смѣтки е ходилъ да провѣрява, нито пари да предава.

— Бе ти, кмете, говори му председателя на окръж. съветъ, предалъ си и брадата си на тоя писаръ, но не се знае дали и пепельта ти ще стигне за борчъ⁴⁾.

— Че толкозъ време, азъ не уловихъ у туй момче криво и вие знаете.

— И ние знаемъ, но сегашнитѣ млади сж подъ пепелецъ вжгленецъ, водата подъ плѣвата прокарватъ. Колко ме накараха, варънджекъ⁵⁾ бащитѣ си да уловятъ коту за опашката⁶⁾, че тебе ли ще пожелатъ?

— Той ще си дава джувапа⁷⁾, каза просто-душниятъ кметъ, който, както той, тѣй и други

¹⁾ куметъ — кметъ.

²⁾ аллалемъ — каточели.

³⁾ уплаши се, достраше го.

⁴⁾ борчъ — дългъ.

⁵⁾ варънджекъ; варънджа — дори, на туй отгоре.

⁶⁾ да станатъ мюхлюзи. (Б. А.),

⁷⁾ джувапъ — отговоръ.

като него, научаватъ се на своитѣ права и длѣжности, чакъ кога ги зло убие.

— Тѣй ли? Толкозъ ли разбирашъ ти отъ кметството си. Кого е избрало селото, кому сме предали селския печатъ. Кой ти познава тебе писаря? Хади иди си и хубаво мисли какво правишъ.

Кметътъ изтрѣпна и гжзнекъ си излѣзе.

Такивата младежи като Стоенча, както сполучатъ подобна една добра работица, кой ги знае, като невидели ли, като не сполучвали никога такива почести ли, отъ какво, забравятъ се до немай кжде. И въ забравянето си, въ гордостѣта си, въ фантастванието си, като мислятъ себе си бозна за какви стигнали, никакъ и не се посвѣняватъ отъ околнитѣ си, нито ги е пѣкъ и грижа. Мислятъ, че хората отстрани хлѣбъ не ядатъ, но трева пасатъ. Хей приятели! Трева не пасатъ тѣ, но хора пасатъ, особено млади като васъ. И кой разуменъ човѣкъ не ще си помисли, напримѣръ, и каже за едно младо разкошно търговче. — Бе, джанъмъ, това момче цѣла нощъ като пиянствува, кога става сутринъ, и кога се залавя за работа, и тази негова работа, която изисква бистръ умъ, каква ще бжде?

— Отъ нѣколко месеца насамъ забелязвамъ, почна да говори единъ отъ членовѣтъ на окржж. съветъ, следъ като Стоенчова кметъ си излѣзе, че това момче не му е чисто брашното, гледамъ го отъ наскоро твърде често въ града, събира се съ такива момчета, които иматъ подадение да изваждатъ други отъ глава. Хе, знаете ли го онзика, дето отъ публичнитѣ не излиза, който закопа баща си живъ въ гроба, колко младежи изгалати, този синъ! гледамъ го хубаво заловилъ и Стоенча. Я да намѣримъ ние друго момче, че да замѣстимъ Стояна. Не бива, тукъ и кмета ще я опрѣска, но и ние не малко главоболие ще

имаме.

Реши се: да се изпрати стражаръ да повика кмета, да запечататъ тефтеритѣ, да подбератъ и Стоенча, и да ги докаратъ въ управлението за разгледване смѣткитѣ.

VIII

Безчиниятъ животъ до толкова бѣ стопилъ и омаломощилъ Стоенча, щото този, който го бѣ видѣлъ преди две години, едва ли сега можеше го позна. Де онова червендалесто лице, де оная пълна снага, де онзи живъ умиленъ погледъ? Всичко сега досушъ измѣнено. Гаче ли бѣ сѣнка; да го духнешъ ще падне. Очи хлѣтнали, лице осмуглено, снага мършава. Преди брѣкнѣше Стоенчо въ пазвата си, ржцетѣ му се напълнѣха съ мяса, а сега — голи ребра, бара и чете.

Последна една вечеръ, Стоенчо бѣше седналъ въ селската кръчма; тамъ имаше нѣколкома селени доста натрянкани. Стоенчо забеляза и тая вечеръ, както и отъ нѣколко дни на самъ, че мнозина отъ селенитѣ не му отдаватъ предишната почестъ. Другъ пжтъ му ставаха на крака, или малко се поподигваха, а отъ наскоро — нито се помръдватъ.

Селениятъ кога се понапие бива доста смѣлъ, откровенъ и свободенъ.

— Бе тебе, Стоене, май те е хватила какати, каза единъ. (Тая дума селенитѣ казватъ на охтичавъ или трескавъ човѣкъ).

— Дано да го тръшнѣше, възрази другъ хубаво нарѣзанъ, който, види се, отдавна да е напушенъ срещу Стоенча.

— Че защо? попита Стоенчо.

— Душичката ми изгори ти мене: 80 кръстци надписалъ си ми ги сто; петъ кола сено над-

пасалъ си го осемъ, три лехи мамули, надписалъ си ги погонъ и половина. Ами хади де, още малко остана, ще те питамъ азъ тебе.

— То ще се разправи и оправи, отговори другъ. Начелнику утре — други день е тукъ.

— Хей! Дей сме селени, че ти сякашъ ние сме хайвани, и трева пасемъ. Чакай! чакай! ще те научимъ ние тебе изъ българско село съ зеленъ калпакъ да ходишъ. Ти намъри село безъ кучета, че безъ сопа тръгна. Нека доди начелнику, че той ще ти обуе двата крака въ единъ пусталъ¹⁾.

Стоенча го жегна. Стана и си отиде.

Стаята му го не побираше. Грабна се, и хади въ града, да се поразтуши съ любезнитъ си приятели. Тукъ стигна късно.

Времето бѣше хубаво; месечина. Изъ града всички кръчми, кафенета бѣха затворени; вредъ тихо. Всички кжщи мърчатъ, само едно мѣсто още е освѣтлено, и доста шумно и развеселено. Това е публиченъ домъ. Тукъ хлѣтна Стоенчо и намъри двама отъ вѣрнитъ си приятели. Какъ е билъ тамъ Стоенчо посрещнатъ, какъ утешенъ, какъ насърченъ, какъ развеселенъ, какъ хубаво напитеъ, (човѣкъ който има какво да го гризе, той много скоро, и много лесно се напива), това незнаемъ, само това зная.

Сутринъта взори, по край тоя домъ е заминувалъ единъ работникъ, човѣкъ който отивалъ рано по работата си, насреща му, побледнѣлъ момъкъ съ гласъ дрезгавъ вика:

— Ами сега? Ами сега?!

— Що е? пита го работникътъ.

— Тая нощъ ме обраха.

— Що ти взеха?

¹⁾ пусталъ, правилно посталъ — обуца, обувка, калевра

— 40 пола!

— Кой?

— Незная. Опиха ме, приспаха ме. Ами сега?!

— Де те опиха?

— Ей тука.

— Ти не тамъ, хакъ¹⁾ ти е, отговорилъ му работникътъ и си заминалъ.

Стоенчо като обезумѣлъ, безъ да знае къмъ кжде да иди, опжтва се кжде селото си. Щомъ достига, влиза въ писалището си и намира всички книжа запечатани съ червенъ воскъ; сѣща се. Дохожда му свѣстъ да бѣга, но щомъ излиза на вѣнъ, ето стражаръ.

— Имамъ заповѣдь ведно съ кмета, и всички тефтери, и ти заедно, да ви предамъ въ града на окръжния съветъ.

* * *

Помежду градътъ и помежду селото въ което бѣ Стоенчо писаръ, на срѣдъ пжтя е турско село. Срѣдъ това село има стая наречена мусafirъ одасж, нарочно направена за гости, които минуватъ, заминуватъ презъ село, и кога закъснѣятъ да има де да пренощуватъ. До стаята е занца за коне, а предъ стаята подслонъ (сондурма). Въ стаята е огнище съ много широкъ куминъ, изъ когото може да се изнесе едно умрѣло заедно съ носилото, а на срѣдъ куминя припрѣчено дебело дърво, наречено верижникъ, на кое въ нужда се окачва веригата за топление вода или друго. Вѣнъ дворътъ е малъкъ, но хубаво обграденъ съ затърненъ плетъ и съ една здрава вратница. Предъ вратницата сега пази стражаръ; никого не пропуска.

¹⁾ Хакъ ти е — пада, следва ти се.

— А що е, пита селскиятъ кметъ стражара.
— Вжтре има обесенъ човѣкъ, отговори стражарьтъ.

Кметьтъ се улови за брадата. — Вай, тежко ни, какво ще пати селото!

— Не бойте се, отговори стражарьтъ. Азъ бѣхъ тукъ. Нито на селото, нито на одасаибията има да закачи нѣщо.

А работата ето каква била.

Стоенчовиятъ кметъ останалъ малко по-надиря и презъ нощта късно пристигналъ и отишелъ на гости у единъ неговъ приятель турчинъ, за да се поизплачи. Стоенчо и стражарьтъ били въ селската одая. Стражарьтъ си легналъ вѣнъ на подслона, близу до коня си. Стоенчо останъ самъ. Какво е правилъ струвалъ, сутриньта стражарьтъ намира Стоенча вжтре въ коминя, обесенъ съ сжция си опасъ за верижника въ коминя. Подъ краката му столче, ритнато и прискундено.

— Тежко ми и горко, извика Стоенчовиятъ кметъ, като чу, и се удари у главата.

— Удари селото ни на огънь, говорѣха Стоенчовитѣ селени.

— Нека му мисли кмета, говорѣха други.

— Поразилъ го Господъ, та си хвърлилъ душата въ анатемата, казваха тия отъ онеправданитѣ отъ Стоенча селени.

— Да би долу стояло, не би чудо патило, каза Вълчинъ, като се научи за обесения си чиракъ.

— Пакъ хитро хлапе излѣзе, говорѣха си и Стоенчовитѣ градски приятели на подбивъ, той бѣше вече потръгналъ за камъченото село (гробницата); да легне боленъ, кой ще го гледа? Че и парицитѣ му се ошушкаха; много умно постъпилъ.

— Нека взематъ по сега примѣръ другитѣ селски кметове, и да знаятъ какви писари хващатъ, и да си отварятъ и сами очитѣ четири, говорѣха членовѣтъ отъ градския окръженъ съветъ.